

PORADNIK
„AKTYWNY OBYWATEL”
- świadomy wyborca, petycje, skargi, prawo do informacji
publicznej

Ruda Śląska, 2019

CZYNNE PRAWO WYBORCZE,
czyli kiedy możesz wybierać swoich przedstawicieli?

Prawo **wybirania** (czynne prawo wyborcze), ma:

1. w wyborach do Sejmu i do Senatu oraz w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej - obywatel polski, który najpóźniej w dniu głosowania kończy **18 lat**;
2. w wyborach do Parlamentu Europejskiego w Rzeczypospolitej Polskiej - obywatel polski, który najpóźniej **w dniu głosowania kończy 18 lat** oraz obywatel Unii Europejskiej niebędący obywatelem polskim, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat, **oraz stale zamieszkuje na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej**;
3. w wyborach do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego:
 - a. rady gminy - obywatel polski oraz obywatel Unii Europejskiej niebędący obywatelem polskim, który najpóźniej **w dniu głosowania kończy 18 lat**, oraz **stale zamieszkuje na obszarze tej gminy**,
 - b. rady powiatu i sejmiku województwa - obywatel polski, który najpóźniej w dniu głosowania **kończy 18 lat**, oraz **stale zamieszkuje na obszarze, odpowiednio, tego powiatu i województwa**;
 - c. w wyborach wójta w danej gminie - osoba mająca prawo wybierania do rady tej gminy.

Nie ma prawa wybierania osoba:

1. pozbawiona praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu;
2. pozbawiona praw wyborczych prawomocnym orzeczeniem Trybunału Stanu;
3. ubezwłasnowolniona prawomocnym orzeczeniem sądu.

BIERNE PRAWO WYBORCZE,
czyli kiedy możesz kandydować?

Prawo **wybiralności** (bierne prawo wyborcze) ma:

1. **w wyborach do Sejmu** - obywatel polski mający prawo wybierania w tych wyborach, który najpóźniej w dniu wyborów **kończy 21 lat**;
2. **w wyborach do Senatu** - obywatel polski mający prawo wybierania w tych wyborach, który najpóźniej w dniu wyborów **kończy 30 lat**;
3. **w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej** - obywatel polski, który najpóźniej w dniu wyborów **kończy 35 lat i korzysta z pełni praw wyborczych do Sejmu**;
4. **w wyborach do Parlamentu Europejskiego w Rzeczypospolitej Polskiej** - osoba mająca prawo wybierania w tych wyborach, która najpóźniej w dniu głosowania **kończy 21 lat, i od co najmniej 5 lat stale zamieszkuje w Rzeczypospolitej Polskiej lub na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej**;
5. **w wyborach do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego** - osoba mająca prawo wybierania tych organów;
6. **w wyborach wójta/burmistrza/prezydenta miasta** - obywatel polski mający prawo wybierania w tych wyborach, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 25 lat, z tym że kandydat nie musi stale zamieszkiwać na obszarze gminy, w której kandyduje.

Nie ma prawa wybieralności w wyborach osoba:

1. **skazana prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności** za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwo skarbowe, z tym że w przypadku wyborów wójta/burmistrza/prezydenta miasta, **skazana prawomocnym wyrokiem sądu za umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwo skarbowe**;
2. wobec której wydano **prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające utratę prawa wybieralności**, o którym mowa w art. 21a ust. 2a ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2017 r. poz. 2186, z późn. zm.).
3. obywatel Unii Europejskiej niebędący obywatelem polskim, **pozbawiony prawa wybieralności w państwie członkowskim Unii Europejskiej, którego jest obywatelem**.
4. w wyborach wójta w danej gminie osoba, która została uprzednio dwukrotnie wybrana na wójta w tej gminie w wyborach wójta.

UWAGA!

Kandydat na wójta **nie może jednocześnie:**

- kandydować na wójta w innej gminie;
- kandydować do rady powiatu i do sejmiku województwa.

Kandydat na wójta **może jednak kandydować** do rady gminy tylko na obszarze gminy, w której kandyduje na wójta.

Nie można kandydować równocześnie do Sejmu i do Senatu.

Mandatu posła do Parlamentu Europejskiego nie można łączyć ze sprawowaniem stanowiska lub pełnieniem funkcji określonych w przepisach prawa Unii Europejskiej.

PRZEBIEG GŁOSOWANIA

INFORMACJE PODSTAWOWE

Głosować można co do zasady osobiście, istnieje jednak wyjątek, jak głosowanie przez pełnomocnika. Głosowaniem osobistym jest również głosowanie korespondencyjne przez wyborców niepełnosprawnych.

GDZIE?

Głosowanie odbywa się bez przerwy od godziny 7.00 do godziny 21.00 w lokalu obwodowej komisji wyborczej ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie, zwanym "lokałem wyborczym".

Czy po 21.00 wyborca będzie mógł zagłosować? Tak! Ale jest warunek...

O godzinie zakończenia głosowania przewodniczący obwodowej komisji wyborczej ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie zarządza zakończenie głosowania. Od tej chwili mogą głosować tylko wyborcy, którzy przybyli do lokalu wyborczego przed godziną zakończenia głosowania.

Prócz STAŁYCH obwodów głosowania tworzonych na obszarze gminy, tworzy się także:

- **ODRĘBNE** obwody do głosowania w zakładach leczniczych, domach pomocy społecznej, zakładach karnych i aresztach śledczych oraz w oddziałach zewnętrznym takiego zakładu i aresztu, jeżeli w dniu wyborów będzie w nim przebywać co najmniej

15 wyborców. Nieutworzenie obwodu jest możliwe wyłącznie w uzasadnionych przypadkach na wniosek osoby kierującej daną jednostką.

- **OBWODY GŁOSOWANIA** w celu przeprowadzenia wyborów:
 - do Sejmu i do Senatu,
 - Prezydenta Rzeczypospolitej,
 - do Parlamentu Europejskiego w Rzeczypospolitej Polskiej
- dla obywateli polskich przebywających za granicą, jeżeli na terenie obwodu przebywa co najmniej 15 wyborców i jeżeli istnieje możliwość przekazania właściwej komisji wyborczej wyników głosowania niezwłocznie po jego zakończeniu;
- dla wyborców przebywających na polskich statkach morskich, które znajdują się w podróży w okresie obejmującym dzień wyborów, jeżeli przebywa na nich co najmniej 15 wyborców i jeżeli istnieje możliwość przekazania właściwej komisji wyborczej wyników głosowania niezwłocznie po jego zakończeniu.

Można utworzyć ODREBNY obwód głosowania:

- **w domu studenckim lub zespołach domów studenckich** prowadzonych przez uczelnie lub inne podmioty na podstawie umów zawartych z uczelniami, jeżeli co najmniej 50 osób uprawnionych do udziału w wyborach poinformuje na piśmie rektora uczelni prowadzącej dom studencki, lub uczelni z którą inny podmiot zawarł umowę o prowadzenie domu studenckiego, o zamiarze przebywania w domu studenckim w dniu głosowania.
 - nie stosuje się w wyborach do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego oraz w wyborach wójta.

JAK ZACHOWAĆ SIĘ W LOKALU WYBORCZYM:

1. **WERYFIKACJA TOŻSAMOŚCI:** Przed przystąpieniem do głosowania wyborca okazuje obwodowej komisji wyborczej ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie **dokument umożliwiający stwierdzenie jego tożsamości.**

2. **OTRZYMANIE KARTY DO GŁOSOWANIA:** Następnie wyborca otrzymuje od komisji kartę do głosowania właściwą dla przeprowadzanych wyborów, opatrzoną jej pieczęcią. Wyborca potwierdza otrzymanie karty do głosowania własnym podpisem w przeznaczonej na to rubryce spisu wyborców:

a. **Osoba niepełnosprawna:** Jeżeli otrzymujący kartę do głosowania, będący osobą niepełnosprawną o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 511, 1000, 1076, 1925, 2192 i 2354) **nie może w związku z tym potwierdzić otrzymania karty do głosowania** członek obwodowej komisji wyborczej ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie wydający kartę do głosowania wraz z przewodniczącym lub zastępcą przewodniczącego stwierdza fakt wydania oraz przyczynę braku podpisu osoby otrzymującej kartę.

b. **Wyborca głosujący za granicą** otrzymuje kartę do głosowania wyłącznie po okazaniu obwodowej komisji wyborczej ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie ważnego polskiego paszportu lub w przypadku obywatela Unii Europejskiej niebędącego obywatelem polskim innego ważnego dokumentu stwierdzającego tożsamość. Na terenie państw Unii Europejskiej oraz państw, do których można wjechać na podstawie polskiego dowodu osobistego za dokument równorzędny z ważnym polskim paszportem uważa się ważny dowód osobisty Rzeczypospolitej Polskiej.

c. **Wyborca przedkładający komisji zaświadczenie o prawie do głosowania** dopuszczony zostaje do głosowania po uprzednim wpisaniu go do spisu wyborców. Zaświadczenie o prawie do głosowania załącza się do spisu wyborców.

3. **ODDANIE GŁOSU:** Po otrzymaniu karty do głosowania wyborca udaje się do miejsca w lokalu wyborczym zapewniającego **tajność** głosowania.

Tajność głosowania zapewnia się w szczególności przez przygotowanie w lokalu wyborczym odpowiedniej liczby łatwo dostępnych miejsc umożliwiających każdemu wyborcy nieskrępowane zapoznanie się z kartą do głosowania oraz jej wypełnienie w sposób niewidoczny dla innych osób.

- 4. WRZUCENIE KARTY DO URNY:** Wyborca wrzuca kartę do urny znajdującej się w dostępnym i widocznym miejscu lokalu wyborczego, **w taki sposób, aby strona zadrukowana była niewidoczna.**

Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie wyznacza członka komisji, który przebywając w bezpośredniej bliskości urny **zapewnia jej nienaruszalność oraz przestrzeganie przez wyborców zasady wrzucania karty do urny w taki sposób, aby strona zadrukowana była niewidoczna.**

UWAGA! Wyborcy **niepełnosprawnemu**, na jego prośbę, może pomagać inna osoba, z wyłączeniem członków komisji wyborczych i mężów zaufania.

GŁOSOWANIE KORESPONDENCYJNE PRZEZ WYBORCÓW NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Wyborca niepełnosprawny o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych **może głosować korespondencyjnie.**

Głosowanie korespondencyjne jest **niemożliwe** w przypadku głosowania w obwodach odrębnych, oraz w obwodach głosowania utworzonych za granicą i na polskich statkach morskich, a także w przypadku udzielenia przez wyborcę niepełnosprawnego pełnomocnictwa do głosowania.

Do kiedy należy zgłosić zamiar głosowania korespondencyjnego? Co powinno zawierać zgłoszenie?

Zamiar głosowania korespondencyjnego wyborca niepełnosprawny zgłasza komisarzowi wyborczemu **do 15 dnia przed dniem wyborów.** Zgłoszenie może być dokonane ustnie, pisemnie, telefaksem lub w formie elektronicznej.

W ponownym głosowaniu w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej oraz ponownych wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej termin 15 dniowy ulega skróceniu do 10 dnia przed dniem wyborów.

Zgłoszenie, powinno zawierać:

- nazwisko i imię (imiona),
- imię ojca,
- datę urodzenia,
- numer ewidencyjny PESEL wyborcy niepełnosprawnego,
- oświadczenie o wpisaniu tego wyborcy do rejestru wyborców w danej gminie,
- oznaczenie wyborów, których dotyczy zgłoszenie,
- wskazanie adresu, na który ma być wysłany pakiet wyborczy.

WAŻNE! Do zgłoszenia dołącza się **kopię aktualnego orzeczenia** właściwego organu orzekającego o ustaleniu stopnia niepełnosprawności.

Ponadto wyborca może zażądać dołączenia do pakietu wyborczego nakładki na kartę do głosowania sporządzonej w alfabecie Braille'a.

Jeżeli głosowanie korespondencyjne ma dotyczyć wyborów **Prezydenta Rzeczypospolitej** albo wyborów **wójta/ burmistrza/prezydenta miasta** zgłoszenie zamiaru głosowania korespondencyjnego dotyczy również ponownego głosowania, czyli tzw. drugiej tury wyborów.

Czy po zgłoszeniu zamiaru głosowania korespondencyjnego mogę otrzymać zaświadczenie o prawie do głosowania, by móc głosować w dowolnym miejscu pobytu w dniu wyborów?

W przypadku, gdy wyborca niepełnosprawny zgłosił zamiar głosowania korespondencyjnego, **nie zostanie mu wydane zaświadczenia o prawie do głosowania w miejscu pobytu w dniu wyborów**, jeśli wysłano już do niego pakiet wyborczy, chyba że zwrócił pakiet wyborczy w stanie nienaruszonym.

Doręczenie pakietu wyborczego

Wyborca niepełnosprawny, który zgłosił zamiar głosowania korespondencyjnego, otrzymuje, przesyłką poleconą, **nie później niż 7 dni przed dniem wyborów, pakiet wyborczy**.

- doręcza się go **wyłącznie do rąk własnych wyborcy niepełnosprawnego**, po okazaniu dokumentu potwierdzającego tożsamość i pisemnym pokwitowaniu odbioru.
 - jeżeli odbierający nie może potwierdzić odbioru, osoba doręczająca pakiet wyborczy sama stwierdza datę doręczenia oraz wskazuje odbierającego i przyczynę braku jego podpisu.
 - w przypadku nieobecności wyborcy niepełnosprawnego pod wskazanym adresem doręczający umieszcza zawiadomienie o terminie powtórnego doręczenia w oddawczej skrzynce pocztowej lub, gdy nie jest to możliwe, na drzwiach mieszkania wyborcy. **Termin powtórnego doręczenia nie może być dłuższy niż 1 dzień od dnia pierwszego doręczenia**.

W skład pakietu wyborczego wchodzi:

1. koperta zwrotna;
2. karta lub karty do głosowania;
3. koperta na kartę do głosowania;
4. instrukcja głosowania korespondencyjnego;
5. nakładka lub nakładki na kartę lub karty do głosowania sporządzone w alfabecie Braille'a - jeżeli wyborca zażądał ich przesłania;
6. oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu na karcie do głosowania

Postępowanie wyborcy głosującego korespondencyjnie:

WYPEŁNIJ karty/kartę do głosowania

WŁÓŻ ją do koperty na kartę do głosowania i ZAKLEJ kopertę na kartę do głosowania

WŁÓŻ ją do koperty ZWROTNEJ łącznie z podpisanym oświadczeniem, o osobistym i tajnym oddaniu głosu na karcie do głosowania

PRZEŚLIJ ją do właściwej obwodowej komisji wyborczej ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie* - BRAK OPŁATY ZA PRZESYŁKĘ!

LUB OSOBIŚCIE dostarcz kopertę zwrotną do obwodowej komisji wyborczej ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie, w którym jestEŚ wpisany do spisu wyborców

*UWAGA! Adres komisji znajduje się już na kopercie zwrotnej!

GŁOSOWANIE PRZEZ PEŁNOMOCNIKA

Pełnomocnik **nie może pobierać od udzielającego pełnomocnictwa do głosowania żadnych opłat** za głosowanie w jego imieniu w wyborach.

Zakazane jest udzielanie pełnomocnictwa do głosowania **w zamian za jakąkolwiek korzyść majątkową lub osobistą.**

Kto może udzielić pełnomocnictwa do głosowania:

1. **wyborca niepełnosprawny o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności** w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych może udzielić pełnomocnictwa do głosowania w jego imieniu w wyborach
2. wyborca, który najpóźniej w dniu głosowania **kończy 75 lat.**

UWAGA! Głosowanie za pośrednictwem pełnomocnika **jest NIEMOŻLIWE** w przypadku głosowania:

- w obwodach ODRĘBNYCH (zobacz wyżej);
- w obwodach głosowania utworzonych za granicą i na polskich statkach morskich;
- w przypadku zgłoszenia przez wyborcę niepełnosprawnego zamiaru głosowania korespondencyjnego.

Kto może być pełnomocnikiem:

Pełnomocnikiem może być **wyłącznie** osoba:

- **wpisana do rejestru wyborców w tej samej gminie**, co udzielający pełnomocnictwa do głosowania lub
- posiadająca zaświadczenie o prawie do głosowania, jeżeli przepisy szczególne dotyczące danych wyborów przewidują możliwość uzyskania takiego zaświadczenia,

Pełnomocnictwo do głosowania można przyjąć **tylko** od jednej osoby, **a od dwóch osób**, jeżeli co najmniej jedną z nich jest wstępny, zstępny, małżonek, brat, siostra lub osoba pozostająca w stosunku przysposobienia, opieki lub kurateli w stosunku do pełnomocnika.

Pełnomocnikiem nie może być osoba:

- wchodząca w skład obwodowej komisji wyborczej właściwej dla obwodu głosowania osoby udzielającej pełnomocnictwa do głosowania,
- mężowie zaufania,
- kandydaci w danych wyborach.

Jak udzielić pełnomocnictwa?

Akt pełnomocnictwa do głosowania **sporządza się na wniosek wyborcy wniesiony do wójta/burmistrza/prezydenta miasta**, w której wyborca jest wpisany do rejestru wyborców, **najpóźniej w 9 dniu przed dniem wyborów**.

Pełnomocnictwa do głosowania udziela się przed **wójtem/burmistrzem/prezydentem miasta** lub przed **innym pracownikiem urzędu gminy** upoważnionym przez wójta/burmistrza/prezydenta miasta do sporządzania aktów pełnomocnictwa do głosowania.

Wniosek o sporządzenie aktu pełnomocnictwa powinien zawierać:

- a) nazwisko i imię (imiona),
- b) imię ojca,
- c) datę urodzenia,
- d) numer ewidencyjny PESEL
- e) adres zamieszkania zarówno wyborcy, jak i osoby, której ma być udzielone pełnomocnictwo do głosowania,
- f) wyraźne oznaczenie wyborów, których dotyczy pełnomocnictwo do głosowania.

Do wniosku załącza się:

- a) **kopię aktualnego orzeczenia właściwego organu orzekającego o ustaleniu stopnia niepełnosprawności** osoby udzielającej pełnomocnictwa do głosowania;
- b) **pisemną zgodę osoby mającej być pełnomocnikiem**, zawierającą jej nazwisko i imię (imiona) oraz adres zamieszkania, a także nazwisko i imię (imiona) osoby udzielającej pełnomocnictwa do głosowania;
- c) **kopię zaświadczenia o prawie do głosowania** wydane osobie mającej być pełnomocnikiem - w przypadku gdy osoba ta nie jest wpisana do rejestru wyborców w tej samej gminie co udzielający pełnomocnictwa do głosowania i przepisy szczególne dotyczące danych wyborów przewidują możliwość uzyskania takiego zaświadczenia.

Jak długo będę czekał na akt pełnomocnictwa?

Akt pełnomocnictwa do głosowania po sprawdzeniu, na podstawie dostępnych urzędowo dokumentów, danych zawartych we wniosku **sporządza się niezwłocznie w trzech egzemplarzach**, z których po jednym otrzymują udzielający pełnomocnictwa do głosowania i pełnomocnik, a trzeci egzemplarz pozostaje w urzędzie gminy.

Czy mogę cofnąć udzielone pełnomocnictwo?

TAK, możesz to zrobić na dwa sposoby:

- najpóźniej na 2 dni przed dniem wyborów poprzez złożeniu stosownego oświadczenia wójtowi gminy/burmistrzowi/prezydentowi miasta, w której sporządzono akt pełnomocnictwa do głosowania, lub

- w dniu głosowania poprzez doręczenie takiego oświadczenia właściwej obwodowej komisji wyborczej ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie.~

Postępowanie pełnomocnika do głosowania w lokalu obwodowej komisji wyborczej

Pełnomocnika dotyczą te same zasady zachowania się w lokalu wyborczym, które dotyczą **każdego innego wyborcy**, a które zostały już opisane wyżej. Jest jednak kilka różnic:

- przed przystąpieniem do głosowania pełnomocnik okazuje obwodowej komisji wyborczej ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie prócz dokumentu umożliwiającego stwierdzenie jego tożsamości także **akt pełnomocnictwa do głosowania.**
- obwodowa komisja wyborcza ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie odnotowuje nazwisko i imię (imiona) pełnomocnika wyborcy w spisie wyborców w rubryce "uwagi" odpowiadającej pozycji, pod którą umieszczono nazwisko wyborcy, wraz z oznaczeniem "pełnomocnik", a akt pełnomocnictwa do głosowania załącza do spisu wyborców,
- pełnomocnik potwierdza otrzymanie karty do głosowania własnym czytelnym podpisem w rubryce spisu przeznaczanej na potwierdzenie otrzymania karty do głosowania przez wyborcę udzielającego pełnomocnictwa do głosowania.

Jeżeli pełnomocnictwo do głosowania zostało **cofnięte** lub **wygasło** obwodowa komisja wyborcza ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie **odmawia wydania** pełnomocnikowi karty do głosowania i **zatrzymuje akt pełnomocnictwa do głosowania.**

SPOSOBY GŁOSOWANIA I WARUNKI WAŻNOŚCI GŁOSU

PAMIĘTAJ!

Przez znak "x" rozumie się **co najmniej dwie linie**, które przecinają się w obrębie kratki

Wybory do Sejmu Rzeczypospolitej oraz Parlamentu Europejskiego

**GŁOS
WAŻNY**

1. głosujesz **TYLKO NA JEDNĄ LISTĘ KANDYDATÓW**, stawiając na karcie do głosowania znak "x" w kratce z lewej strony obok nazwiska jednego z kandydatów z tej listy, przez co wskazujesz jego pierwszeństwo do uzyskania mandatu;

jeżeli na karcie do głosowania znak "x" postawisz w kratce z lewej strony **obok nazwisk dwóch lub większej liczby kandydatów z tej samej listy kandydatów**, to głos taki uważa się za głos ważnie oddany na wskazaną listę kandydatów z przyznaniem pierwszeństwa do uzyskania mandatu kandydatowi na posła, którego nazwisko na tej liście umieszczone jest w pierwszej kolejności;

1. jeżeli na karcie do głosowania znak "x" postawiono w kratce z lewej strony wyłącznie obok nazwiska kandydata z jednej tylko listy kandydatów, a nazwisko tego kandydata zostało z tej listy skreślone, **to głos taki uznaje się za ważny i oddany na tę listę.**

**GŁOS
NIEWAŻNY**

jeżeli na karcie do głosowania postawisz znak "x" w kratce z lewej strony obok nazwisk **dwóch lub większej liczby kandydatów z różnych list kandydatów**;

jeżeli nie postawisz znaku "x" w kratce z lewej strony obok nazwiska żadnego kandydata z którejkolwiek z list;

jeżeli na karcie do głosowania znak "x" postawisz w kratce z lewej strony wyłącznie obok nazwiska kandydata umieszczonego na liście kandydatów, której rejestracja została unieważniona.

GŁOS
WAŻNY

głosujesz na określonego kandydata, stawiając na karcie do głosowania znak "x" z lewej strony obok jego nazwiska;

jeżeli zostanie zarejestrowany **tylko jeden kandydat**, głosujesz na tego kandydata, stawiając znak "x" **w kratce oznaczonej słowem "TAK"** z lewej strony obok nazwiska kandydata. Postawienie znaku "x" w kratce oznaczonej słowem "NIE" z lewej strony obok nazwiska tego kandydata **oznacza, że jest to głos ważny oddany przeciwko wyborowi kandydata.**

GŁOS
NIEWAŻNY

jeżeli nie postawiono znaku "x" w kratce z lewej strony obok nazwiska któregośkolwiek z kandydatów;

jeżeli na karcie do głosowania postawiono znak "x" w kratce z lewej strony obok nazwisk dwóch lub większej liczby kandydatów;

jeżeli na karcie do głosowania postawiono znak "x" w kratce z lewej strony wyłącznie przy nazwisku kandydata, którego nazwisko zostało skreślone;

jeżeli w sytuacji, gdy zostanie zarejestrowany tylko jeden kandydat, nie postawiono znaku "x" w żadnej kratce albo postawiono znaki "x" w obu kratkach.

Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej

GŁOS
WAŻNY

oddajesz głos na jednego z kandydatów, którego nazwisko znajduje się na karcie do głosowania, przez postawienie w kratce z lewej strony obok jego nazwiska znaku "x".

GŁOS
NIEWAŻNY

oddany na karcie do głosowania, na której umieszysz znak "x" przy więcej niż jednym nazwisku kandydata;

oddany na karcie do głosowania, na której nie umieszysz znaku "x" przy żadnym z nazwisk kandydatów.

Wybory do rad gmin, rad powiatu i sejmiku województwa

Sposób głosowania w wyborach radnych w gminach do 20 tys. mieszkańców

GŁOS WAŻNY

głosujesz na określonego kandydata, stawiając znak "x" w kratce z lewej strony obok nazwiska tego kandydata.

GŁOS NIEWAŻNY

jeżeli na karcie do głosowania postawisz znak "x" w kratce z lewej strony obok nazwiska więcej niż jednego kandydata

jeżeli na karcie do głosowania nie postawisz znaku "x" w kratce z lewej strony obok nazwiska żadnego kandydata.

jeżeli znak "x" postawiono w kratce wyłącznie przy nazwisku kandydata w sytuacji, gdy został skreślony z listy powodów wskazanych w art. 436 § 1 kodeksu wyborczego, jednak nie usunięto jego nazwiska z kart.

Sposób głosowania w wyborach radnych w gminach powyżej 20 tys. mieszkańców, rady powiatu i do sejmiku województwa

**GŁOS
WAŻNY**

głosujesz tylko **na jedną listę kandydatów**, stawiając znak "x" w kratce z lewej strony obok nazwiska jednego z kandydatów z tej listy, przez co wskazuje jego pierwszeństwo do uzyskania mandatu;

jeżeli znak "x" postawiono w kratce z lewej strony wyłącznie przy nazwisku kandydata z jednej tylko listy w sytuacji, gdy kandydat został skreślony z listy z powodów wskazanych w art. 436 § 1 kodeksu wyborczego, jednak nie usunięto jego nazwiska z kart;

jeżeli znak "x" postawisz w kratce z lewej strony obok nazwisk dwóch lub większej liczby kandydatów, ale z tej samej listy, głos uznaje się za ważny i oddany na wskazaną listę z przyznaniem pierwszeństwa do uzyskania mandatu temu kandydatowi, przy którego nazwisku znak "x" jest umieszczony w pierwszej kolejności.

**GŁOS
NIEWAŻNY**

jeżeli na karcie do głosowania postawiono znak "x" w kratce z lewej strony obok nazwisk dwóch lub większej liczby kandydatów z różnych list;

jeżeli na karcie do głosowania nie postawiono tego znaku w kratce z lewej strony obok nazwiska żadnego kandydata z którejkolwiek z list.

Wybory wójta/burmistrza/prezydenta miasta

GŁOS WAŻNY

głosujesz, stawiając znak "x" w kratce z lewej strony obok nazwiska jednego z kandydatów

w przypadku głosowania na jednego kandydata wyborca głosujesz na kandydata, stawiając znak "x" w kratce oznaczonej słowem "TAK" z lewej strony obok nazwiska kandydata.

GŁOS NIEWAŻNY

jeżeli znak "x" postawisz w kratce z lewej strony obok nazwisk dwóch lub więcej kandydatów;

jeżeli nie postawisz tego znaku obok nazwiska żadnego kandydata;

jeżeli w sytuacji, gdy zostanie zarejestrowany tylko jeden kandydat, nie postawisz znaku "x" w żadnej kratce albo postawisz znaki "x" w obu kratkach.

MOŻLIWOŚĆ UDZIAŁU W ŻYCIU SPOŁECZNYM:

PETYCJE, BUDŻET OBYWATELSKI

PETYCJE

Petycje są formą bezpośredniego uczestnictwa obywateli w procesie sprawowania władzy. Zgodnie z art. 63 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej każdy ma prawo składać petycję (może to być zarówno osoba fizyczna (obywatel), jak też osoba prawna (np. stowarzyszenie, fundacja, firma, itp.).

Petycja w szczególności może dotyczyć żądania zmiany przepisów prawa, podjęcia rozstrzygnięcia lub innego działania w sprawie dotyczącej podmiotu, który wnosi petycję, życia zbiorowego lub wartości wymagających szczególnej ochrony w imię dobra wspólnego, mieszczących się w zakresie zadań i kompetencji adresata petycji. Tryb rozpatrywania petycji określa ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach (t.j. Dz. U. 2018, poz. 870).

Składanie petycji jest wolne od opłat. O tym, czy pismo jest petycją decyduje jego treść, a nie forma. **Petycja może być złożona:**

- w formie pisemnej (osobiście, faksem lub pocztą). Jeżeli petycja jest składana w formie pisemnej musi być podpisana przez osobę, która ją składa. Jeżeli petycję wnosi, np. stowarzyszenie lub grupa podmiotów to musi być ona podpisana przez osobę/ osoby je reprezentujące; petycje anonimowe nie są rozpatrywane.
- w formie elektronicznej (mailowo, on-line lub przy użyciu specjalnego oprogramowania). Jeżeli petycja jest składana w formie elektronicznej to może być opatrzona bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu. Powinna zawierać adres poczty elektronicznej podmiotu, który wnosi petycję.

Petycja powinna zawierać:

↓
oznaczenie podmiotu wnoszącego petycję; jeżeli petycję wnosi grupa podmiotów, w petycji należy każdy z nich oraz osobę go reprezentującą,

↓
wskazanie miejsca zamieszkania albo siedziby podmiotu, który wnosi petycję oraz adresu do korespondencji (jeżeli jest inny niż adres zamieszkania lub siedziby); jeżeli petycję wnosi grupa podmiotów należy wskazać miejsce zamieszkania lub siedzibę każdego z nich;

oznaczenie adresata petycji, a więc instytucji lub organu, do którego petycja jest kierowana; jeżeli wyślemy petycję do adresata, który nie jest właściwy do jej rozpatrzenia, ten przesyła ją nie później niż w terminie 30 dni od jej złożenia do właściwego podmiotu i powiadomi o tym podmiot, który wniósł petycję;

wskazanie przedmiotu petycji, a więc określenie czego petycja dotyczy,

Jeżeli składamy petycję nie w swoim interesie, lecz w interesie kogoś innego, to ten podmiot powinien wyrazić zgodę na działanie w jego interesie. Wówczas powinniśmy zawrzeć w niej także informacje o podmiocie, w którego interesie występujemy, a do petycji powinna być dołączona zgoda tego podmiotu.

Petycja powinna być rozpatrzona bez zbędnej zwłoki, jednak nie później niż w terminie 3 miesięcy od dnia jej złożenia. Termin ten może zostać wydłużony o kolejne 3 miesiące.

Po złożeniu petycja, jej treść, data złożenia i dane podmiotu, który petycję złożył publikowane są na stronie internetowej podmiotu, który petycję rozpatruje. Informacje dotyczące przebiegu w sprawie są na bieżąco aktualizowane. Ten podmiot, który rozpatruje petycję powiadamia wnoszącego petycję o sposobie jej załatwienia podając uzasadnienie w formie pisemnej lub przy pomocy środków komunikacji elektronicznej.

SKARGI I WNIOSKI

Skargę lub wniosek można złożyć we własnym imieniu lub, za ich zgodą, w imieniu osób trzecich. Skargę lub wniosek można wnieść pisemnie lub przy pomocy środków komunikacji elektronicznej.

Przedmiotem skargi może być zaniedbanie albo nienależyte wykonywanie zadań przez organy administracji lub ich pracowników, naruszenie praworządności, naruszenie interesów skarżących, a także bezzasadne przeciąganie załatwienia sprawy. Skargę składa się zawsze do organu nadrzędnego względem tego, którego działania lub zaniechania są naszym zdaniem nieodpowiednie. Przykładowo na prezydenta miasta skargę składa się do rady gminy. W Rudzie Śląskiej w celu rozpatrzenia złożonej skargi na zadania nie należące do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej, na działalność Prezydenta miasta oraz kierowników miejskich jednostek organizacyjnych Przewodniczący Rady przekazuje sprawę do Komisji rewizyjnej lub właściwej komisji Rady, w zależności od tego, czego dotyczy skarga. Rada do rozpatrzenia skargi może także powołać komisję doraźną. Komisja, do której została skierowana sprawa przeprowadza w tej sprawie postępowanie zgodnie z przepisami kodeksu postępowania administracyjnego i przepisami wykonawczymi (tj. rozporządzeniami). Czynności w sprawie podejmuje niezwłocznie, tj. po przekazaniu jej skargi przez Przewodniczącego Rady. Po rozpoznaniu skargi Komisja przedkłada Radzie stosowne materiały oraz wnioski. Na ich podstawie Rada podejmuje uchwałę o zasadności

lub bezzasadności skargi. O sposobie załatwienia skargi powiadamia się skarżący oraz podmiot, który skargę skierował do Rady celem jej rozpatrzenia.

Na działalność rady gminy skargę należy złożyć do wojewody. Organ, do którego wpłynęła skarga powinien ją rozpatrzyć w terminie 1 miesiąca.

Wniosek dotyczy np. usprawnienia pracy organów, wzmocnienia praworządności, itp. Składa się go do organu, który jest właściwy ze względu na to czego wniosek dotyczy. Organ powinien go rozpatrzyć w terminie do 1 miesiąca od złożenia. Jeżeli zdaniem podmiotu, który wniosek złożył jest niezadowolony ze sposobu jego załatwienia może wnieść skargę.

PRAWO DO INFORMACJI PUBLICZNEJ

INFORMACJA PUBLICZNA jest to „każda informacja o sprawach publicznych”. Może to być np. dokument, korespondencja urzędowa, czy opłacona ze środków publicznych faktura.

Prawo dostępu do informacji publicznej ma każdy obywatel. Nie musi on reprezentować żadnej organizacji pozarządowej, nie musi wykazać, że ma tzw. interes prawny w jej uzyskaniu (a więc nie musi wskazywać do czego potrzebna jest mu informacja, o której uzyskanie wystąpił). Żeby uzyskać dostęp do informacji publicznej nie trzeba ponosić żadnych kosztów. Wniosku takiego nie trzeba składać na oficjalnym druku. Jeżeli informacja, której szukamy jest dostępna od ręki prośba o jej udostępnienie może być nawet złożona ustnie. Wnioski o udzielenie informacji publicznej można też składać w formie elektronicznej (np. przez formularze dostępne na stronach

internetowych poszczególnych instytucji lub za pośrednictwem Elektronicznej Platformy Usług Administracji Publicznej (ePUAP).

Można także wysłać e-mail lub złożyć wniosek bezpośrednio w instytucji, z której chcemy uzyskać informację.

Organ może odmówić udostępnienia informacji tylko wówczas, gdy jest ona chroniona na mocy innej ustawy, np. ustawą o ochronie danych osobowych. Jeżeli brak jest podstaw do odmowy udzielenia informacji urząd lub instytucja, do której zwróciliśmy się o udostępnienie informacji powinien nam udzielić odpowiedzi w ciągu maksymalnie 14 dni. Jeżeli informacja jest dostępna „od ręki” powinna zostać udzielona pytającemu na miejscu. W wyjątkowych przypadkach 14-dniowy termin może zostać przedłużony, ale nie dłużej niż do 2 miesięcy.

Obywatel ma prawo do uzyskania informacji, o którą pyta, może przeglądać dokumenty urzędowe, ma prawo wstępu na posiedzenia organów kolegialnych. Każdy obywatel może więc np. brać udział w posiedzeniu komisji sejmowej.

Dostęp do informacji publicznej zapewnia obywatelom także tzw. Biuletyn Informacji Publicznej (BIP).

Obowiązek prowadzenia strony BIP na swoich stronach internetowych mają wszystkie urzędy i instytucje publiczne. Na stronach tych publikują najważniejsze informacje o prowadzonej przez siebie działalności, np. informacje o konkursach dotyczących zatrudnienia, ogłaszanych konkursach na realizację określonych zadań, teksty miejscowych aktów prawa (np. uchwał), informacje o rejestrach itp. Przykładowo Urząd Miasta Ruda Śląska prowadzi stronę BIP pod adresem internetowym: <http://www.rudaslaska.bip.info.pl/>.

KONSULTACJE SPOŁECZNE

Pozwalają na uzyskanie przez organy administracji opinii czy też stanowiska instytucji oraz osób, których mogą dotknąć (zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio) skutki działań administracji. Rząd i samorządy mogą przeprowadzić konsultacje społeczne w wypadkach przewidzianych ustawą (wtedy często są one obowiązkowe) oraz w innych sprawach ważnych dla wspólnot samorządowych.

W ten sposób organy administracji mogą np. konsultować zmiany aktów prawa miejscowego czy lokalizację nowych inwestycji, które mogą mieć wpływ na jakość życia mieszkańców. Przykładem takiej inwestycji są szczególnie te mogące znacząco oddziaływać na środowisko, jak np. spalarnia odpadów. Konsultacje społeczne służą więc opiniowaniu planów. Organ powinien rozważyć wszystkie zgłoszone opinie i uwagi, ale nie ma obowiązku ich uwzględnienia przy podejmowaniu decyzji.

Konsultacje społeczne mogą też służyć wypracowywaniu propozycji rozwiązania jakiegoś problemu lub diagnozowaniu potrzeb, np. potrzeb osób starszych w gminie.

Do najczęściej przeprowadzanych konsultacji społecznych o charakterze obowiązkowym można zaliczyć:

- dotyczące planowania i zagospodarowania przestrzennego,
- w sprawie projektów strategii rozwoju jednostek samorządu terytorialnego,
- konsultacje w sprawie inwestycji mogących oddziaływać na środowisko.

Zasady oraz tryb przeprowadzania konsultacji społecznych określają uchwały rad odpowiednich jednostek samorządu terytorialnego (gmin, miast, powiatów, województw). Konsultacje, które prowadzone są na szczeblu centralnym przez organy władzy wykonawczej i ustawodawczej regulowane są odrębnymi przepisami.

